

TARIMSAL ARAŞTIRMALARDAKİ ANKET UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER ÜZERİNE ÖRNEK BİR ÇALIŞMA

Esen ORUÇ

G.O.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Araş. Gör.

A.Zafer GÜRLER

G.O.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Doç. Dr.

ÖZET

Bilimsel araştırmalarda kullanılan veriler, çeşitli tekniklerle ve çeşitli kaynaklardan elde edilebilmektedir. Bu çalışmada, sözkonusu veri toplam tekniklerinden biri olan anket uygulamalarının dezavantajları ve bu tekniğin uygulanması sırasında karşılaşılan güçlükler, teorik uygulamalı olarak ele alınmıştır.

A SAMPLE STUDY ON THE DIFFICULTIES FACED OF SURVEY APPLICATIONS IN AGRICULTURAL RESEARCHES

ABSTRACT

The data used in scientific resource can be obtained from various sources with various methods. In this study, the disadvantages of survey applications, that is one of the methods of data collection, and the difficulties faced while applying the method, have been tried to examine in a theoretical and practical way.

1. GİRİŞ

Tarım kesiminde yapılan bilimsel araştırmaların, en az diğer konularda yapılan araştırmalar kadar önemli olduğu söylenebilir. Bütün bilimsel araştırmaların genel olarak bazı zorlukları olduğu gibi, tarım kesimi ile ilgili olanların ayrıca kendine özgü bazı güçlükleri olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. Nitelikli bir araştırma yapmak öncelikle, sağlam kaynaklar ve bu kaynaklardan elde edilecek güvenilir verilere bağıdır. Veri toplama aşaması olarak bilinen bu aşamada da, araştırmacıların bazı güçlüklerle karşılaştıkları bilinmektedir. Sözkonusu veri toplama yöntemlerinden biri anket uygulamalarıdır.

Tarımsal Araştırmalardaki Anket Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler Üzerine Örnek Bir Çalışma

Anket uygulamaları sonucu elde edilen veriler, birincil nitelikli verilerdir. Birincil nitelikli veriler araştırmanın orijinal olma özelliğini artırarak araştırmaya ayrı bir değer kazandırmaktadır. Ayrıca anket uygulamaları, zaman tasarrufu sağlayan, az masraflı bir teknik olarak değerlendirilmektedir (KOCACIK 1985, s.37). Tarımsal araştırmalarda, özellikle köy sosyolojisi, tarımsal işletmecilik, tarımsal yayım ve haberleşme gibi konularda, anket tekniğinin sık olarak kullanıldığı ifade edilebilir.

Anket tekniğinin bazı güçlükleri ve aksaklıkları olduğu bilinmektedir. Özellikle tarım kesiminde, eğitim düzeyinin kent kesimine göre daha düşük olması nedeniyle, sözkonusu sorunların daha belirgin olarak ortaya çıkabileceği düşünülebilir.

Çalışmada, anket tekniğinin, genel özellikleri, dezavantajları ve uygulanması sırasında ortaya çıkan güçlükler ele alınmıştır. Ayrıca konuya farklı bir bakış açısı kazandırması amacıyla Tokat İli Kazova Yöresi'nde, 1992 Yılı Nisan-Mayıs ayları içerisinde gerçekleştirilen bir anket uygulaması da çalışmaya dahil edilmiştir.

2. VERİ KAYNAKLARI VE YÖNTEM

Çalışmanın ana materyali Tokat İli Kazova Yöresi'nde yapılan anket çalışması sonucu elde edilen verilerdir. Bunun yanısıra konu ile ilgili basılı kaynaklar da araştırmanın ikincil materyalini oluşturmaktadır.

Konuya çiftçinin bakış açısından yaklaşılmasının, çalışmaya özgün bir boyut katabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle; çiftçilerin, yapılan araştırmalara ve araştırmacılara karşı nasıl bir yaklaşım içerisinde olduklarını, bu araştırmaları ne ölçüde anladıklarını ortaya koymayı amaçlayan bir anket formu oluşturulmuştur. Anket çalışmasının yapılacağı bölgenin, Tokat Kazova Yöresi olmasına karar verilerek, bu yörede bulunan köyler, Tarım İl Müdürlüğü'nden elde edilen harita ve diğer kaynaklardan yararlanılarak saptanmıştır. Bu köylerden %20'si ile çalışılması uygun görülmüştür. Yöre'de 53 adet köy bulunmaktadır. Bunun %20'si olarak belirlenen 11 köy, tesadüfi sayılar yardımı ile belirlenmiştir. İkinci adım olarak, belirlenen 11 köydeki üreticilerin isimlerini içeren listeler oluşturulmuştur. Bu listelerden yararlanılarak gayeli örnekleme yöntemi ile çalışmaya karar verilmiştir. Litaretürde, sözkonusu örnekleme yöntemine göre, ele alınacak örnek sayısı, otuzun altında olmamak kaydıyla araştırmacının kendisi tarafından belirleneceği bildirilmektedir. Bu düşünceden hareketle, zaman ve maddi olanaklar dikkate alınarak örnek hacmi 85 olarak belirlenmiştir. Örneklerin köylere göre dağılımı ise, işletme sayıları dikkate alınarak nisbi temsil esasına göre gerçekleştirilmiştir (GÜNEŞ ve ARIKAN 1985, s.194)

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Soruşturma yoluyla veri toplama, genellikle insanlarla karşılıklı olarak soru sorma ve cevap alma şeklinde gerçekleşmektedir. Bu yöntem, kişiyle karşılıklı ve sözlü olarak soru-cevap niteliğinde yapılıyorsa "görüşme", yazılı olarak yapılıyorsa "yazışma" şeklinde adlandırılmaktadır. Yazışma, yazılı iletişim yoluyla veri toplama tekniği şeklinde tanımlanmakta ve yazışma tekniğinde en bilinen yöntemin anket uygulamaları olduğu belirtilmektedir (KARASAR 1986, s.184).

Anket uygulama, özellikleri araştırılmasına karar verilen popülasyonun, amaca uygun sorular yönlendirilerek gözlenmesi anlamına gelmektedir. Anket yapılan bireylerin, sorulara verdikleri cevapların onların; kişilikleri, tercihleri, davranışları, mali ve idari durumları ile bağlantılı olduğu belirtilmektedir (KOCACIK 1985, S.37).

Bilgi alınacak kişilerin seçimi, araştırmacının bu kişilere yaklaşımı, soru sormak üzere seçilen bireyin işbirliğine hazır ve istekli olması soruşturmadaki başarıyı etkileyecek en önemli faktörler olarak ifade edilmektedir. (KARASAR 1986, S.161).

Yazışma yönteminin kendine özgü bazı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Anket tekniğinin en önemli güçlüklerinden biri, sorulan sorulara değişik kişilerce değişik anlamlar verilmesi ve bunu önlemedeki güçlüğüdür (KARASAR 1986, s.192). Özellikle tarım kesiminde yapılan anketlerde bu sorunun daha belirgin olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Tarım kesiminde yaşayan nüfusun eğitim düzeyinin diğer kesimlerde yaşayan nüfusa oranla düşük olması, bunun en önemli nedeni olarak gösterilebilir (DİE 1990, s.85-87)

Bunun yanısıra, kaynak kişilerin sorulan sorulara ne derece içten ve bilinçli olarak cevap verdiği tam olarak bilinmediğinden, verilerin güvenilirliğinden her zaman emin olunamaması, bu yöntemin diğer bir olumsuz yönü olarak ele alınmaktadır (KARASAR, 1986, s.193). Bu olumsuzluğun da tarımsal araştırmalarda daha belirgin olarak ortaya çıktığından sözedilebilir.

Tarımsal araştırmaların orijini olan, tarım kesimi üreticilerinin, yapılan araştırmalara yaklaşımlarının ve bu konuyla ne ölçüde ilgili olduklarının ortaya konması, anket uygulamasındaki sorunların çözümü için yeni bir boyut kazandırabilecektir. Bu noktadan hareketle, Tokat Kazova Yöresi'nde, bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması, örnek hacmi olarak 85 üreticiyi kapsamaktadır.

Tarım kesiminde yaşayan nüfusun eğitim düzeyinin diğer kesimlere oranla düşük olduğu ve bunun yapılan veri toplama çalışmaları sırasında karşılaşılan bazı güçlükleri daha belirgin hale getirdiği ifade edilmiştir. Tokat Kazova Yöresinde bulunan üreticilerin eğitim düzeyleriyle ilgili olarak Çizelge 1'de bulunan sonuçlar elde edilmiştir.

Çizelge1: Ankete Katılan Üreticilerin Eğitim Düzeyleri (%)

Okuma Yazma Bilmeyenler	Okur-Yazar Olanlar	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu
6	12	74	8

Tarımsal Araştırmalardaki Anket Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler Üzerine Örnek Bir Çalışma

Ankete katılan üreticiler arasında lise ve dengi okul mezunu bulunmamaktadır. Ortaokul mezunlarının oranı %8, diğerleri bunun altında bir eğitim düzeyine sahiptir. Alınan bu sonuçların eğitim düzeyi için oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Tarım kesiminde yaşayan insanların araştırma, anket yapma gibi kavramları fazla tanıması veya anlayamaması da, onların bu konuya içtenlikle yaklaşmalarını engelleyebilmektedir. Kazova Yöresinde yapılan çalışmada, ankete katılan üreticilere bu olguyu ne ölçüde tanıdıklarını belirleyebilmek için, daha önce herhangi bir anket çalışmasına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Sonuçlar Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2: Ankete Katılan Üreticilerin Daha Önce Herhangi Bir Ankete Katılma Durumları (%)

Nüfus sayımı hariç, daha önce herhangi bir ankete çalışmasına katılmadım.	78
Tarım Teşkilatları tarafından yapılan bir anket çalışmasına katıldım.	21
Tokat Ziraat Fakültesi öğrencileri tarafından yapılan bir anket çalışmasına katıldım.	1

Çizelge 2'de görüldüğü gibi, genel nüfus sayımı dışında, herhangi bir konuyla ilgili olarak anket çalışmasına katılmış olanların oranı, katılmayanlara göre çok düşüktür.

Üreticilerin araştırmacılar ve araştırmalar hakkında ne düşündükleri, anket çalışması içinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yöneltilen soru; "Herhangi bir konuyu araştırmak üzere köyünüze gelen araştırmacı ve yaptığı çalışma hakkında ne düşünüyorsunuz?" şeklindedir. Bu soruyla ilgili olarak elde edilen sonuçlar Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3: Ankete Katılan Üreticilerin Yapılan Araştırmalar ve Araştırmacılar Hakkındaki Görüşleri (%)

Araştırmacı bende güvensizlik yaratıyor, çünkü ne yapmak istediğini anlamıyorum	1
Araştırmacının amacını anlıyorum fakat, gereksiz ve yararsız buluyorum	8
Araştırmacının amacını anlıyorum fakat, yararlı olabileceğine inanmıyorum	44
Araştırmacının amacını anlıyorum, bunun yararlı ve gerekli olduğuna inanıyorum	47

Burada, kişisel bir gözlem olarak, son seçeneği oluşturan %47 oranının daha düşük olduğu belirtilebilir. Çünkü, ankete katılanlardan bu seçeneği tercih etmiş olanların önemli bir kısmı, sorulara başlandığında ne yapılmak istendiğini ve bu soruları sormadaki amacın ne olduğunu sormuşlardır. Ayrıca, bu soruya bağlı olarak araştırmacıların amacının ne olduğu sorulduğunda, %47 içerisinde yer alanlarının küçük bir kısmı, bunu doğru olarak açıklayabilmişlerdir. %47 Oranın değiştirilmeden yansıtılmasındaki amaç, üreticilerin anket çalışması sırasında ortaya koydukları tutarsızlığa bir örnek gösterebilmektir.

Üreticilerin yapılan görüşmeler sırasında, sorulara doğru cevap vermeme olasılığından bahsedilmişti. Bu konuyla ilgili olarak, ankete katılan üreticilere şu soru yöneltilmiştir: "Sizce yapılan görüşmelerde çiftçiler tarafından verilen cevaplar %100 doğrudur?"

Elde edilen sonuçlar sırasıyla Çizelge 4'de verilmiştir.

Çizelge 4: Sorulara Verilen Cevaplarla İlgili Sonuçlar (%)

Evet, bence %100 doğrudur	54
%100 değil ama genelde doğrudur.	40
Büyük bir kısmı doğru değildir	1
Bu konuda bir fikrim yok	5

Daha önce anket çalışmasına katılmış olanlara;

"Sizin bundan önce katıldığınız ankette verdiğiniz cevaplar %100 doğru muydu?" sorusu yöneltilmiş, tamamı %100 doğru cevap verdiklerini belirtmişlerdir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında çiftçinin bu konuda tutumunun olumlu olduğu söylenebilir. Anket yöntemi kullanmış olan araştırmacılar ise, bu konuda çiftçinin yaklaşımının olumsuz olduğundan bahsetmektedirler. Başka deyişle çiftçilerin anket çalışmasına genelde isteksiz yaklaştıklarını ve sorulan sorulara verdikleri cevaplarda içten olmadıklarını belirtmektedirler. Burada bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. Çiftçi, araştırmacıyı tam olarak tanımadığı ve yapılan işlemin kendisine bir zararı olup olmayacağını anlayamadığında ortaya çıkan güvensizlikten dolayı, genelde doğru olmayan cevaplar vermeyi tercih edebilecektir. Üreticilerin bu ankette sorulara verilen cevaplarla ilgili olarak tercih etmiş oldukları seçenekler, araştırmacının amacının tam olarak anladıkları bir güven ortamında yapılacak olan görüşmeler için geçerlidir. Bunun dışında, çiftçilerin genelde kayıt tutma alışkanlıklarının olmamasına bağlı olarak, verilen tahmini cevaplardan dolayı, kendilerinin istemeyerek yaptıkları bazı hatalar ortaya çıkabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasında, üreticilerin yapılan araştırmalara katılım gösterme eğilimleri oldukları ve bu konudaki duyarlılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla; "Sizce

Tarımsal Araştırmalardaki Anket Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler Üzerine Örnek Bir Çalışma

araştırma konuları sizin tarafınızdan mı, yoksa araştırma kurumları tarafından mı belirlenmeli?" şeklinde yöneltilen soruya verilen cevapların yüzde dağılımı Çizelge 5'de gösterilmiştir.

Çizelge: 5: Ankete Katılan Üreticilerin Araştırma Konularına Katılım Eğilimler (%)

Konular	Çiftçiler tarafından belirlenmeli	80
	araştırma kurumlarınca belirlenmeli	18
	ikisi tarafından ortaklaşa belirlenmeli	1
Farketmez		1

Bu soruya bağlı olarak, sorunlarıyla ilgili olan bir konu önerilmesi istendiğinde, başka deyişle "Sizce ilk olarak araştırılması gereken sorununuz hangisi?" şeklinde bir soru yöneltiltiğinde Çizelge 6'da verilmiş olan sonuçlar elde edilmiştir.

Çizelge: 6: Ankete Katılan Üreticilerin Önerdikleri Araştırma Konuları (%)

Girdi konusunda ekonomik yetersizlik, kredi temini ve sübvansiyonlar	41.5
Tarımsal üretim faaliyetleri ve yapılma zamanları konusunda çiftçilerin bilgilendirilmesi	21
İyi pazar olanakları ve ürünlerin fiyatlarının yükseltilmesi	21
Toprak analizi ve bilinçli gübreleme konusunda çiftçinin aydınlatılması	6
Bitki hastlıkları ve ilaç fiyatları	5
Sulama ve Drenaj	3
Hiç bir konu önermeyenler	2.5

Elde edilen sonuçlardan, üreticilerin yapılan araştırmalara ilgisiz kalmak istemedikleri, araştırmacı üretici işbirliği sağlanabildiğinde önemli ölçüde katılımcı olabileceklerdir. Ancak üreticiler, yapılan araştırmaların kendilerine döndüğünü ve onlara yarar sağladığını somut olarak görmek istemektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tokat ili Kazova Yöresi'nde gerçekleştirilmiş olan bu örnek çalışmanın sonuçları aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Bu çalışmanın amacı olarak örnek alınan bir bölgede yaptığı unutulmamalıdır. Farklı ölçütlerle seçilebilecek farklı bölgelerdeki çalışmalarda daha yeterli ve etkin sonuçlara

ulaşmak olasıdır. Ancak her durumda anket çalışmalarının bir amaç değil bir araç olduğu bilinmelidir.

Yöre çiftçilerinin eğitim düzeyleri; Türkiye'nin kır kesimi genel eğitim düzeyine oranla yüksek olmasına karşın, kent kesimi genel eğitim düzeyine oranla düşüktür. Ankete katılanlar arasında ortaokul mezunu üzerinde eğitim düzeyine sahip çiftçi bulunmamaktadır. Ortaokul mezunlarının oranı ise %8'dir. Sözkonusu durumun anket uygulamalarını güçleştireceği ifade edilebilir.

Ankete katılan çiftçilerin %78'i anket çalışmasına ilk kez katıldıklarını belirtmişlerdir. Anket uygulamasının çiftçiler tarafından büyük ölçüde tanınmadığı saptanmıştır. Bu durumun da anket uygulaması için bir dezavantaj olacağı düşünülebilir.

Anket çalışmasında çiftçilerin araştırmalar ve araştırmacılar hakkındaki görüşleri de edinilmeye çalışılmıştır. Görüşülen çiftçilerin %52'si yapılan araştırmaların amacını anlamadıklarını ya da anladıklarını fakat gereksiz bulduklarını belirtmişlerdir. %1 oranında bir kesim ise, araştırmacının kendisinde güvensizlik yarattığını ifade etmişlerdir. Sözü edilen düşünceler, çiftçilerin anket uygulamalarına sıcak bakmadığı sonucunu doğurmaktadır.

Ankete cevap veren çiftçilerin büyük bir kısmı verilen cevapların genelde doğru olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla, anket çalışmaları sırasında elde edilmiş olan verilerin büyük ölçüde güvenilir olacağı düşünülebilir. Bunun yanısıra varılan bu sonucun da çiftçilerin verdikleri cevaplara göre ortaya konulduğu unutulmamalıdır. Ayrıca çiftçilerin genelde kayıttutma alışkanlıklarının olmayışı, kasıtlı olmasa da, yanlış cevaplar verilmesine neden olabilecekler.

Ankete katılan çiftçilerin %81'i yapılan araştırmaların konularına katılım konusunda istekli görünmektedir. Ayrıca bu çiftçilerden araştırma konusu önermeleri istendiğinde, %87.5'i ilginç fikirler ortaya koymuşlardır. Elde edilen bu sonuçlara göre, yapılan araştırmaların çiftçilerle işbirliği içinde yapılmasının, iletişim kurulması konusunda olumlu gelişmeler sağlayacağı sonucuna varılabilir. Türkiye'de uygulanan yayım çalışmalarında, problemlerin çiftçiden eğitimeye ulaşması yerine, üst düzeyde kabul edilen projelerin çiftçiye götürülmesi gibi bir yaklaşımın da yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yapılan bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda, anket tekniğinin uygulanması sırasında karşılaşılan güçlüklerle ilgili olarak da şu öneriler getirilebilir;

- Öncelikle anket uygulamasını gerçekleştirecek olan kişilerin, bu konuda deneyim ve bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Anketörün görüşme sırasındaki tutumu, görüşülen kişinin güveninin kazanılması konusunda oldukça etkili olabilmektedir. Görüşmeci "Hangi davranışlarım bu kişileri görüşme için istekli hale getirebilir?" sorusunun iyi düşünerek hareket etmelidir (KARASAR 1986, s.178).

- Yetiştirilen kişiler, iyi niyet ve dürüstlük ölçülerine mümkün olduğunca bağlı kalarak çalışmalarını sürdürmelidir.

- Görüşülecek kişiye anket uygulamasındaki amacın ne olduğu, kendisini zarara sokma-

Tarım Araştırmalarındaki Anket Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler Üzerine Örnek Bir Çalışma

yacağı ve olası kazançları açık olarak anlatılmalıdır.

- Görüşme sırasında sorulacak sorular, görüşülen kişinin eğitim düzeyi de dikkate alınarak, mümkün olduğunca açık ve kolay anlaşılır nitelikte olmalıdır. Kişiyi yönlendirecek şekilde sorular sorulmamalı, yansız olunmalıdır. Ayrıca sorular kaynak kişinin verebileceği bilgileri içermelidir. İlk sorular ilginç ve cevaplaması kolay türden olursa kaynak kişi daha kolay konuyla ilgili duruma getirilebilir. Bunun yanısıra soruların genelden özele giden bir sıra takip etmesi ve aralarında mantıklı bir gruplandırma yapılması başarıyı olumlu yönde etkileyecektir. Bitiş sorularının kaynak kişide başarı duygusu bırakması ve gerektiğinde yeniden işbirliği yapmaya yönlendirir nitelikte olması gerekir (KARASAR 1986, s.178).

- Görüşmecinin kaynak kişinin özgeçmiş, inanç ve ilgileri hakkında bilgi sahibi olması güven duygusunun gelişmesine yardımcı olur. Görüşmecinin konu hakkında çok bilir görünmemesi gerektiği gibi konudan habersiz görünmesi de sakıncalıdır. Kaynak kişilere karşı saygılı olunmalı ve buradaki asıl amacın onları eleştirmek olmadığı unutulmamalıdır. Görüşmeci, görüşülen kişinin davranışlarını, konuşma tarzını, mimiklerini ve benzer özelliklerini gözlemleyerek, verilen cevapların doğru olup olmadığını anlamaya çalışmalıdır. Verilen cevapları yorumlarken bu gözlemlerden edindiği izlenimleri de dikkate almalıdır (KARASAR 1986, s.179; GÜNEŞ ve ARIKAN, 1985, s.9, 10, 11).

KAYNAKÇA

1. DİE, Genel Nüfus Sayımı 1990, Yayın No: 1616, Ankara, 1993.
2. GÜNEŞ, Turan ve Rauf ARIKAN, Tarım Ekonomisi İstatistiği, A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları: 924, S.328, Ankara, 1985.
3. KARASAR, Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Ankara, 1986.
4. KOCACIK, Faruk, "Sivas İli Merkez İlçesi Köylerinin Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişmesi", C.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 5, Fon Matbaası, Ankara, Aralık-1985.